

Methoden van het Wetenschappelijk Onderzoek: Deel II

Vertaling pagina 110 – 123

KEY POINTS

- Een focusgroep bestaat uit 6 – 10 mensen die informeel met elkaar interageren over een bepaald onderwerp, aangebracht door de onderzoeker (moderator). De bedoeling is zoveel mogelijk interactie tussen alle leden. Daarom zijn de leden vaak onbekenden van elkaar en worden grote statusverschillen vermeden (bv. discussie domineren). In elke studie zijn er minstens 3-4 groepen per type groep.
- De organisatie van een focusgroep is complex omdat de indeling van die groepen moet leiden tot relevante data voor het onderzoek. Een strategie is om bestaande groepen te gebruiken. De statistische representativiteit speelt een kleinere rol dan de deelname van alle leden. De moderator moet over goede sociale en onderzoeksvaardigheden beschikken om kwaliteitsvolle data te verzamelen.
- De analyse van de focusgroepdata kan via verschillende methoden. Traditioneel wordt voor marktonderzoek met focusgroepen een psychodynamische theorie van consument motivatie gebruikt. Deze is niet zo bruikbaar voor kwalitatieve onderzoekers. De beste methode hangt af van het doel van het onderzoek.

Methoden van het Wetenschappelijk Onderzoek: Deel II

Vertaling pagina 110 – 123

Hoofdstuk 5: Etnografie/observatie van de deelnemer

Overzicht

- Deelnemer observatie verwijst naar observatietechnieken die veelvuldig door onderzoekers gebruikt worden voor een groep of gemeenschap
- Meer algemeen, het is een set methoden zoals de intensieve observatie, ook bekend als etnografische methode. Etnografie is betere term omdat het ook gebruikt wordt in andere disciplines
- Er zijn verschillende vormen (Bv. grote of kleine rol van de onderzoeker)
- De basis bestaat uit veldnota's die opgesteld worden na observatie. Deze zijn gedetailleerd en ingedeeld in afzonderlijke observatie en interpretatie secties
- Het is een complexe onderzoeksmethode en eist 2 dingen van de onderzoeker. De intellectuele eisen omvatten de onderzoeksvragen, of deelnemer observatie hier relevant is, of welke kwesties aan bod komen tijdens de observatie en het schrijven van de veldnota's. De inter-persoonlijke eisen zijn, welke rol de onderzoeker speelt, toegang tot de onderzoekscontext en het gebruik van sleutelpersonen
- Etnografie is methode om data te verzamelen, niet te analyseren. Er zijn verschillende manieren om data te analyseren
- De onderzoeker ondervindt met deze methode problemen. Het is arbeids- en tijdsintensief, de complexiteit van de data en de integratie van verschillende aspecten ervan, subjectiviteit
- Etnografie is ongebruikelijk in de psychologie maar toch wordt het gebruikt door kwantitatieve onderzoekers

Methoden van het Wetenschappelijk Onderzoek: Deel II

Vertaling pagina 110 – 123

Wat is etnografie/deelnemer observatie?

- Deelnemer observatie is een niet-systematische methode om data te verzamelen. De oorsprong komt van antropologen uit niet-westerse culturen. Toch wordt het veel toegepast in modern onderzoek. Deelnemer observatie verwijst naar twee dingen:
 - Een specifieke methodologie waarbij de onderzoeker van zeer dichtbij een groep of cultuur observeert en analyseert. Een belangrijk kenmerk is de betrokkenheid van de onderzoeker doorheen een lange tijd
 - Een algemene methodologie of strategie om verschillende soorten data te verzamelen in een veld setting
- Een ander concept is etnografie (de studie van culturen). Beide termen zijn ongeveer aan elkaar gelijk. Er is een grote overlap want deelnemer observatie wordt zelden op zichzelf gebruikt. De benamingen kunnen gezien worden als een overkoepelende term over verschillende methodes. Deelnemer observatie bestudeert verschillende dimensies:
 - De rol van de observator in de setting (buitenstaander of groepslid)
 - De kennis over het observatieproces van de groepsleden (weten dat ze geobserveerd worden of niet/"overt-covert observation")
 - Onderzoeksuitleg (volledige uitleg over het onderzoek of misleidende informatie)
 - Duur (observatie van een uur of zelfs jaren)
 - Focus (specifiek aspect of algemeen)
- De deelnemer observator neemt zelf ook effectief deel aan activiteiten van de betrokken leden. Er wordt verwacht een grote betrokkenheid te tonen ten opzichte van de maatschappij. Niet altijd is zo'n grote betrokkenheid nodig. Er ligt een grote focus op het perspectief van de leden. Een grote verscheidenheid wordt van de leden verwacht in hun rol, activiteiten etc. Deelnemer observatie is de tegengesteld aan bewaking ("surveillance") dat geen deelname vereist en mogelijk is door bijvoorbeeld camera's
- Er zijn voorbeelden van onderzoekers die onwetende gemeenschappen observeren. Het komt niet veel voor door ethische redenen. Dit proces noemt onderdompeling ("immersion") en kan het volledig samenleven of een meer gelimiteerde gelegenheid (werkdag) omvatten. Het laatste wordt vooral gedaan binnen de eigen cultuur. Een deelnemer observator kan nooit gelijkgesteld worden aan een ander lid van de gemeenschap (verschillende sociale achtergrond) maar komt wel dicht bij de ervaringen dan gewoon onderzoek. Hierdoor kan de onderzoeker begrijpen hoe de samenleving werkt.
- Traditioneel wordt er data verzameld aan de hand van veldnota's die zo snel mogelijk na gebeurtenissen moeten worden opgeschreven. Het opschrijven gebeurt tijdens hun "private time". De verzamelde data kan ook door technologische hulpmiddelen (bandopname van observaties, video's en computer waardoor snelle analyse via computerprogramma's mogelijk is). De basis blijft veldnota's, maar ook semigestructureerde interviews, groepsdiscussies, levensgeschiedenis van leden, persoonlijke documenten (foto's), relevante media berichtgeving en andere documentatie kunnen toegevoegd worden.

Methoden van het Wetenschappelijk Onderzoek: Deel II

Vertaling pagina 110 – 123

- Bovenstaande kan vergeleken worden met de ervaringen van observator. Deelnemer observatie kan beschouwd worden als te nauw om uit te drukken wat gedaan wordt in dergelijke studies. Etnografie is meer passend. De veldnota's moeten bestaan uit de ervaringen en de analytische interpretatie ervan. Dit een vaak voorkomende vereiste in kwalitatief onderzoek
- Deelnemer observatie kan een volledig beeld bieden waarop een groot onderzoek op kan gebaseerd worden. De kennis kan ook gebruikt worden om bijvoorbeeld betere vragenlijsten op te stellen. Met andere woorden, de onderzoeker weet welke vragen hij nu moet stellen. De rol van de observeerder varieert:
 - Volledige deelname (volwaardig lid van een groep zonder dat anderen het weten)
 - Volledige observatie (er is geen persoonlijke betrokkenheid)
 - Deelnemer als een observator (de geobserveerde groep weet dat de onderzoeker onderzoek doet en meedoet aan activiteiten)
 - Observator als niet-deelnemer (geen vorm van deelnemer observatie want er is geen betrekking met de groep, te vergelijken met de ethologie in de psychologie)

De onderzoeker kan niet altijd kiezen welke rol gebruikt wordt. Soms kan door omstandigheden of onderzoeksvragen bepaalde vormen worden uitgesloten.

De ontwikkeling van etnografie/ deelnemer observatie

- De wortels liggen oorspronkelijk in de antropologie en daarna in de Chicago School of Sociology. Vanaf de 15de eeuw werd door kolonisatie nieuwe culturen onderzocht. Zelfs tot het begin van de 20ste eeuw werden nog steeds secundaire bronnen (informanten, verslagen van reizigers) gebruikt. De eerste onderzoeker die deelnemer observatie gebruikte was **Cushing** die in 1879 met indianen leefde.
- Invloedrijker was **Malinowski** die in ballingschap op de Trobriand Eilanden (Nieuw-Guinea) terecht kwam. Eerst was hij de koloniale antropoloog en vermeed contact met de "wilden" maar door verveling en eenzaamheid legde hij toch vriendelijke contacten met de lokale bevolking. Tijdens zijn isolatie ontwikkelde hij ideeën voor deelnemer observatie en het belang van de dag-op-dag ervaring in de gemeenschap om een goed inzicht in de werking van de gemeenschap te verwerven.
- Een 2de belangrijke stroming was de stedelijke sociologie ("urban sociology") van de eerste school van Chicago. De aanpak was om sociologie via stedelijke omgevingen te begrijpen, eerst in Chicago, later algemeen. Warner en Whyte zijn belangrijk. Het werk van **Whyte** "Street Corner Society" gaat over een 18 maand durende studie over een Italiaanse immigrantengemeenschap. **Warner**, bekend van de "Hawthorne Experiments", had een grote invloed bij de ontwikkeling van sociogrammen (diagrammen die aanduiden wat de interpersonele niveaus zijn tussen leden van een geobserveerde werkgroep).
- Deelnemer observatie is geen veelgebruikte werkwijze om data te verzamelen in de psychologie. De vader van de psychologie, **Wundt** gebruikte deze methode wel. Meer recenter is er beperkte interesse uit de hoek van de culturele psychologie, meer bepaald de culture ontwikkeling van het kind.

Methoden van het Wetenschappelijk Onderzoek: Deel II

Vertaling pagina 110 – 123

BOX 5.1. ILLUSTRATIEVE ONDERZOEKSTUDIE: EEN CRUCIALE DEELNEMER OBSERVATIE STUDIE: MARIETHAL

- Tijdens de late 1920s gaf **Bauer**, een belangrijke politicus in Oostenrijk, opdracht om onderzoek te doen naar werkloosheid. Het onderzoek startte in 1930, exact op hetzelfde moment toen de textielfabriek in Marienthal de deuren sloot. Het veldwerk werd grotendeels uitgevoerd door **Schenk-Danziger**. Het onderzoek duurde 24 weken waarbij veel data werd verzameld.
- Een boek werd gebaseerd op het onderzoek, geschreven door vooral **Jahoda**. Het werk werd ondersteund met veel descriptief materiaal (karakterschets van werklozen, fragment uit schoolwerken) wat het wetenschappelijk minder droog maakt. Uniek was dat het gaat om de eerste psychologische studie rond werkloosheid en de aanpak qua methodologie en data collectie. De onderzoekers werden ook begeleid door de schooldirecteur zodat ze zich konden integreren in de gemeenschap.
- De chemie tussen de werkloze families en de onderzoekers werd als volgt beschreven: zo'n honderd families werden bezocht. Dit leerde ons veel over de normale houding van de gezinnen. Gedetailleerde beschrijvingen konden worden opgesteld door de vele observaties en interviews.
- Deze studie lijkt op dat van de culturele antropologie ten tijde van de Chicago school. Recente kwalitatieve onderzoeken vertonen ook gelijkaardige elementen maar is niet hetzelfde als dit soort uitgebreide interactie.
- Op het einde van het boek stonden biografieën van werkloze mensen in Marienthal. Niet alle mensen kwamen aan bod wat normaal is voor een kwalitatief werk. Verrassend is de mix tussen de kwalitatieve en kwantitatieve data. Data over wandelsnelheid kan de onderzoekers helpen om te begrijpen hoe de tijdsstructuur in elkaar zit. **Lazarsfeld**, een invloedrijke socioloog, wordt hoog aangeschreven voor zijn kwantitatief methodologisch werk. Net de samenwerking en niet de scheiding tussen kwalitatief en kwantitatief onderzoek is wenselijk.

Methoden van het Wetenschappelijk Onderzoek: Deel II

Vertaling pagina 110 – 123

BOX 5.2. ILLUSTRATIEVE ONDERZOEKSTUDIE: ETNOGRAFIE: GEWELDDADIGE VOETBALSUPPORTERS

- Een belangrijke etnografische studie is die van **Marsh, Rosser en Harré** (1978) over een voetbalmenigte. Voetbalgeweld werd in hun boek voorgesteld als een sociale constructie door morele entrepreneurs (bv. De media en politici). De ideeën over voetbalhooliganisme werden totaal herdacht. Zo wordt vandalisme door voetbalsupporters beschouwd als destructief hooliganisme terwijl de schade berokkend door protesterende studenten gezien wordt als overenthousiast. Tegen de eersten wordt opgetreden, de laatstgenoemde worden geëxcuseerd.
- Volgens de auteurs is het onderzoek ethogenisch ("ethogenic"). Dat betekent dat de spraak samengaat met de acties. Toch is de methodologie etnografisch avant-la-lettre. Er werden data zoals observatie, interviews, aanstootgevend liedjes etc. verzameld. Camera's werden rond het veld opgesteld om de kleine schare voetbalfans te observeren. Wat betekent dat de studie onopgemerkt ("covert") was en dus etnografisch en geen deelnemer observatie.
- De voetbalpleinen van toen bestonden uit een mix van staan- en zitplaatsen waardoor er meer beweging mogelijk was. Er waren speciale plekken met hekken waar de bezoekende fans zouden samenkomen. De politie zond fans naar de juiste zones wat bekendstond als "penning" en daardoor ontstonden verschillende groepen. Deze scheidingen waren een samenwerking tussen politie en fans. Uit video's van rechtopstaande fans kon een stabiel patroon gevonden worden. Elke groep had belangrijke sociale kenmerken en qua gedrag.
- Bijvoorbeeld: groep A bestond vooral uit jongemannen (12-17) die het luidruchtigst waren. Ze hadden een bepaalde stijl van kleding ("aggro outfit") en vlaggen etc. Er waren verschillende rollen (vechtersbazen, drinkers, zangleiders etc.). Groep C bestond uit een oudere groep tot 25 jaar. Ze hadden geen opvallende uiterlijke kenmerken en een hogere status. Groepslidmaatschap bij groep C was fel begeerd door andere groepen.
- De voetbalmenigte was zeer georganiseerd. Er was een vaste orde. Ging iemand verkeerd zitten dan werd hij verteld zich te verplaatsten en naar waar. Uit interviews blijkt dat de fans wisten dat er verschillende groepen waren. De fans beschreven incidenten eerst als gewelddadig terwijl eigenlijk gewonden zeldzaam waren.
- Daarom toonden onderzoekers video's aan de supporters. De beschrijvingen na de beelden waren totaal anders. De eerste keer zeer gewelddadig vergelijkbaar zoals ze gezien worden in de media. Daarna zeer gereguleerd met regels. Het conflict werd gecontroleerd door rituele activiteiten van de "aggro". De fans konden een reden geven waarom er een conflict was.
- De fans gebruikten de regels om hun daden te rechtvaardigen maar zagen niet helemaal in wat die regels echt betekenden. De onderzoekers (Marsh et al.) gaven aangepaste situaties als voorbeeld aan de supporters. Aan de hand van wat er mis ging dus wanneer de regels niet werkten, begrepen de fans de essentie van de regels. Een studie waar een chaotische situatie betekenisvol wordt noemt een "breaching study".

Methoden van het Wetenschappelijk Onderzoek: Deel II

Vertaling pagina 110 – 123

- De studie van Marsh et al. laat het potentieel van etnografisch onderzoek zien. Het probleem, geweld bij voetbalmatches, werd geanalyseerd en nieuwe bevindingen vervingen de oude "common sense" opvattingen. Dit zou nooit bewerkstelligd kunnen worden met interviews. De fans zouden gewoon de mening van de buitenwereld (media, publieke opinie) geven. Slechts door de matches met een andere, neutrale blik nauwkeurig te observeren, kwam de op regels gebaseerd voetbalcultuur met zijn verschillende groepen te voorschijn.

Hoe etnografie/deelnemer observatie uitvoeren

- Deelnemer observatie gebruikt een veelheid aan methodes. De kern van deze techniek is dat er gebruikt gemaakt wordt van een observator om data te verzamelen. De onderzoekers moeten ook over de nodige vaardigheden in termen van ervaring in onderzoeksmethoden als in inter-personele vaardigheid om zowel de rol van observator als onderzoeker te spelen.
- Belangrijke stappen in deelnemer observatie zijn:
 - **Stap 1: De onderzoeksvraag formuleren**
 - *Deelnemer observatie is initieel zeer ruim. Naarmate het onderzoek vordert, wordt duidelijk waar de focus moet liggen en wordt de vraag geherformuleerd. Dit proces is vrij normaal in kwalitatief onderzoek. Het betekent niet dat de onderzoeker vrij spel krijgt.*
 - *Whyte omschrijft dit als volgt: het plannen is al gestart voor het onderzoek bezig is. We starten niet met een schone lei om daarna via observaties en ervaringen, iets te bedenken. Aan de andere kant is het ook belangrijk om niet te gefixeerd te raken op het voorbereide plan want daardoor is het mogelijk problemen die belangrijk kunnen zijn te missen*
 - *Een van de belangrijkste vaardigheden is de beste onderzoeksmethode te selecteren voor een bepaald probleem. Hiervoor is kennis en ervaring noodzakelijk.*
 - ⇒ *Het planningsproces is begonnen maar nog niet afgerond voordat de onderzoeker het veld op komt. Ik stel niet voor dat we opkomen met een lege geest, het maar laten aan de latere observaties en de ervaring om onderzoeksplannen vorm te geven. Streven naar zulke staat van onbewustheid zou dwaas zijn, maar het is belangrijk om te voorkomen dat het andere uiterste zo gefixeerd wordt op een eerder opgesteld en gedetailleerd onderzoekdesign en zo kansen missen om gegevens te verzamelen over problemen die veel belangrijker blijken te zijn. (Whyte, 1984, p35)*

Eén van de belangrijke vaardigheden die een onderzoeker moet leren is de selectie van gepaste onderzoeksmethoden om bepaalde problemen aan te pakken. Dit vergt kennis en ervaring om dit goed te doen.

Methoden van het Wetenschappelijk Onderzoek: Deel II

Vertaling pagina 110 – 123

➤ **Stap 2: Vraag jezelf af of een bepaald gebied van interesse zichzelf leent tot een deelnemer observatie**

Er zijn heel veel activiteiten die worden beschouwd als privaat en deze zijn waarschijnlijk niet vatbaar voor onderzoek die gebruik maakt van participerende observatie of een andere soort van observatie. Duidelijke voorbeelden van deze activiteiten die we aanzien als privaat – seksuele activiteiten, naar het toilet gaan, een consultatie bij de dokter, bijvoorbeeld. Er zijn waarschijnlijk wel gebieden van deze activiteiten waar de onderzoeker misschien toegang verleent krijgt maar meestal zijn dit dingen die men zou kunnen overwegen bij een alternatieve methode voor gegevensverzameling. Of, natuurlijk, waar de ethische risico's van heimelijke observatie substantieel worden ondanks de haalbaarheid zal een overweging van de aanpak noodzakelijk worden.

➤ **Stap 3: Definieer wat er aangesproken moet worden in het observatieproces**

De duidelijke definitie van de onderzoeksvraag zal hier van nut zijn omdat het helpt bij de aspecten van de situatie dat de onderzoeker zal bestuderen. Er zal een zekere mate van selectiviteit zijn in wat er doelbewust zal waargenomen worden, uiteraard, kan men er niet hellemaal zeker van zijn wat relevant is vooral in soorten van situaties waar men weinig of niet mee vertrouwd is.

➤ **Stap 4: Definieer de rol van de onderzoeker**

Een belangrijke overweging bij participerende observatie/etnografie is voor de onderzoeker om een levensvatbare rol te definiëren die het mogelijk maakt voor de onderzoeker om deel te nemen in een setting of voldoen aan de periferie om de waarneming mogelijk te maken. Er is geen enkele aanpak van deze, die zal werken voor alle omstandigheden. Er zijn vele redenen voor dit, inclusief de kenmerken van de onderzoeker - volwassen onderzoekers kunnen geen volledige participerende waarnemers worden in een klas schoolkinderen voor duidelijke fysieke redenen. Aan de andere kant, misschien kunnen zij functioneren als een volwassenenassistent in de klas. Sociale kenmerken kunnen ook een belemmering vormen voor het betreden van een onderzoekssetting. Publieke instellingen met een gebrek aan structuur zijn waarschijnlijk de makkelijkste om in deel te nemen. Dus is het makkelijk om een participerende waarnemer te zijn van concerten als lid van het publiek.